

Józef Chałasiński

Instytut Socjologiczny Uniwersytetu
Łódzkiego, Łódź, ul. Uniwersytecka 3,
Iv p., tel. 115-53 : sprawozdanie z
działalności w roku ak. 1947/48 i plan
pracy na rok ak. 1948

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 10, 576-589

1948

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

INSTYTUT SOCJOLOGICZNY UNIwersYTETU ŁÓDZKIEGO

Łódź, ul. Uniwersytecka 3, IV p., tel. 115-53

**Sprawozdanie z działalności w roku ak. 1947/48
i plan pracy na rok ak. 1948/49****Kierownictwo Instytutu, personel naukowy i organizacja pracy**

Uniwersyteckie instytuty naukowe w zakresie nauk humanistycznych nie mają jeszcze ustalonych form organizacji wewnętrznej. Stąd też Instytut Socjologiczny U. Ł. nie miał wzorów do naśladowania i opierał się na własnym doświadczeniu, zdobywanym mozolnie w trudnych warunkach powojennych. W ciągu trzech lat od zawiązania Instytutu w 1945 r. zarysowały się już wyraźnie kierunki badawczych prac Instytutu. Obejmują one: a) socjologię ogólną oraz teorię i metodologię socjologii, b) socjologię pracy i klasy robotniczej, c) socjologię miasta i urbanizacji, d) socjologię wsi i klasy chłopskiej, e) socjologię szkolnictwa, wychowania i młodzieży, f) zagadnienia współczesnego społeczeństwa polskiego na tle historii kapitalizmu w Polsce XIX w. i w latach międzywojennych. W związku z różnicowaniem się naukowej problematyki Instytutu oraz w związku ze stopniowym napływem nowych sił naukowych coraz wyraźniej różnicują się wewnętrzne komórki pracy Instytutu i funkcje poszczególnych pracowników. W 1947/48 r. personel Instytutu i jego funkcje były następujące:

1. Profesor dr Józef Chałasiński — kierownik Instytutu (kierownictwo ogólne, kierownictwo prac badawczych w zakresie zagadnień szkolnictwa i wychowania, oraz stosunków społecznych Polski XIX w., współkierownictwo w zakresie prac teoretycznych i metodologicznych oraz prac badawczych w zakresie przeobrażeń wsi; redakcja naczelna „Przeglądu Socjologicznego”, redakcja działów „Problemy i prądy” i „Zagadnienia współczesnej epoki”, współredaktorstwo działu artykułów; prowadzi proseminarium i seminarium socjologiczne, należy do kierownictwa seminarium prac badawczych).

2. Z. Prof. dr Jan Szczepański — zast. kierownika Instytutu (zastępstwo w zakresie kierownictwa ogólnego, kierownictwo badań miejskich, współkierownictwo w zakresie prac teoretycznych i metodologicznych oraz w zakresie badań nad przeobrażeniami wsi; zast. redaktora naczelnego „Przeglądu Socjologicznego”, redakcja działu recenzji, współred. działu artykułów; prowadzi proseminarium socjol. dla studentów ekonomii, seminarium historii socjologii oraz należy do kierownictwa seminarium prac badawczych).

3. Z. Prof. dr Nina Assorodobraj — zast. kierownika Instytutu (zastępstwo w zakresie kierownictwa ogólnego, kierownictwo prac badawczych nad młodzieżą, współkierownictwo w zakresie prac teoretycznych i metodologicznych; prowadzi proseminarium socjologiczne dla studiujących socjologię jako przedmiot pomocniczy i poboczny; należy do kierownictwa seminarium prac badawczych).

4. Dr Stanisław Kowalski — adiunkt Instytutu (kierownictwo administracyjne Instytutu, naukowa specjalizacja w zakresie socjologii szkolnictwa

i wychowania, udział w pracach badawczych nad szkolnictwem i wychowaniem, współudział w prowadzeniu proseminarium socjologicznego dla studiujących socjologię jako przedmiot główny).

5. Mgr Janina Kremky — st. asystent (naukowa specjalizacja w Instytucie w zakresie zagadnień ludnościowych, udział w badaniach nad Łodzią, zast. kierownika admin. Instytutu Socjol., zast. kierownika sekretariatu redakcji i redakcji technicznej „Przeglądu Socjologicznego”).

6. Jan Lutyński — mł. asystent (naukowa specjalizacja w zakresie zagadnień urbanistycznych, udział w badaniach nad Łodzią, redakcja działu „Przegląd czasopism” w „Przeglądzie Socjologicznym”; pomoc w prowadzeniu seminarium prac badawczych).

7. Antonina Kłoskowska — mł. asystent (naukowa specjalizacja w zakresie socjologii kultury, udział w badaniach nad Łodzią, redakcja działu kroniki krajowej i zagranicznej w „Przeglądzie Socjologicznym”; kierownictwo biblioteką Instytutu, pomoc w prowadzeniu seminarium socjologii systematycznej).

8. Wacław Piotrowski — mł. asystent (udział w badaniach nad Łodzią, kierownictwo spraw finansowych i wydawniczych „Przeglądu Socjologicznego”, udział w pracach redakcyjnych „Przeglądu Socjologicznego”).

9. Renata Szwarcówna — mł. asystent (udział w badaniach nad Łodzią, udział w redakcyjnych pracach „Przeglądu Socjologicznego”, pomoc w prowadzeniu seminarium historii socjologii).

Ponadto przy wydawaniu „Przeglądu Socjologicznego” zatrudnieni są następujący pracownicy nie będący na etatach Instytutu Socjologicznego.

10. Mgr Krystyna Duda-Dziewierz — kierownik sekretariatu Redakcji „Przeglądu Socjologicznego”.

11. Zygmunt Gostkowski — student II r. socjologii, pracownik sekretariatu Redakcji.

W badaniach nad młodzieżą zatrudnieni są następujący pracownicy nie będący na etatach Instytutu:

12. Barbara Krukówna — stud. I r. socjologii.

13. Alina Osiańczakówna — stud. I r. socjologii.

Wszystkie pomocnicze siły naukowe mają ustalone godziny dyżurów w bibliotece i czytelni Instytutu, która jest otwarta przez cały rok codziennie w godz. 9—13 i 15—19.

Redakcja ogólna oraz kierownictwo działów „Przeglądu Socjologicznego” traktowane są jako należące do obowiązków pracowników naukowych Instytutu Socjologicznego U. Ł. i nie są osobno płatne. Osobne wynagrodzenie przywiązane jest do funkcji w zakresie sekretariatu Redakcji i redakcji technicznej oraz spraw finansowych i wydawniczych „Przeglądu Socjologicznego”.

Proseminaria i seminaria socjologiczne.

Proseminarium socjologiczne dla studiujących socjologię jako przedmiot główny (I rok). Prowadzi proseminarium Prof. dr J. Chałasiński i adiunkt dr Stanisław Kowalski. Liczba uczestników 40. Zebrań odbyło się 25.

Zadaniem proseminarium było nauczyć czytać i robić referaty, wdrożyć w zasadniczą problematykę socjologiczną i zapoznać z podstawowymi socjologicznymi pojęciami i nauczyć posługiwania się nimi przez lekturę, referaty i dyskusję. Podstawą dla referatów i dyskusji była książka St. Czarnowskiego **Kultura** i L. Krzywickiego **Studia Socjologiczne**. Całą **Kulturę** i część **Studiów Socjologicznych** wszyscy uczestnicy byli obowiązani przeczytać. Na każde zebranie każdy uczestnik był obowiązany przygotować partie książki, które były podstawą dla referatu zagajającego dyskusję. Referenci poszczególnych partii tych książek mieli ponadto wskazaną uzupełniającą lekturę, na którą składały się wybrane partie prac następujących autorów: Cu-villiera, Czarnowskiego, Krzywickiego, O. Langego, Marksa i Engelsa, Plechanowa, Tymienieckiego, Szczurkiewicza, Szczepańskiego, Znamierowskiego, Chałasińskiego, Znanieckiego.

W końcu roku akademickiego uczestnicy proseminarium mieli kolokwium warunkujące zaliczenie proseminarium.

Proseminarium socjologiczne dla studiujących socjologię jako przedmiot pomocniczy i poboczny. Prow. Z. Prof. dr Nina Assorodobraj. Liczba uczestników 36. Zebrań odbyło się 22. Przeciętą frekwencją 25 osób.

Program zajęć proseminaryjnych miał na celu wprowadzenie studentów tych sekcji humanistycznych oraz matematyczno-przyrodniczych (geografowie, antropologowie), których magisterium przewiduje socjologię jako przedmiot pomocniczy, do problematyki socjologii systematycznej oraz zapoznanie z podstawowymi pojęciami socjologii. Zagadnienia definicji pojęć jak i metod badawczych, stosowanych w socjologii poruszone były przy okazji konkretnej problematyki. Toteż dobór tematów ćwiczeń kierowany był dwoma względami: 1) chodziło o tematy styczne socjologii i dyscyplin reprezentowanych przez członków proseminarium, aby włączyć problematykę socjologiczną do ich dziedzin specjalnych, 2) tematykę, która dałaby okazję do zapoznania z metodami badań socjologicznych oraz z różnymi typami źródeł socjologa.

Tematy referatów i dyskusji ześrodkowywały się dokoła 4 centralnych zagadnień: 1) socjologia kultury, 2) problem awansu społecznego ze szczególnym uwzględnieniem funkcji selekcyjnych szkoły, 3) wybrane zagadnienia z socjologii religii (społeczno-gospodarcze tło reformacji i kontrreformacji w Polsce oraz tworzenie się kultu świętych i kultu bohaterów), 4) grupy społeczne i morfologia społeczna. Podstawę dla referatów i dyskusji stanowiły wybrane rozdziały z książek Czarnowskiego **Kultura** oraz **Społeczeństwo-Kultura**, Chałasińskiego **Młode pokolenie chłopców** (rozdziały dotyczące szkoły), Ossowskiego **Więź społeczna i dziedzictwo krwi**, Rychlińskiego **Przeobrażenia społeczne w Ameryce na tle urbanizacji**, M. Maussa

Etude de morphologie sociale, Falskiego Środowisko społeczne młodzieży a jej wykształcenie oraz zbiory materiałów: Pamiętniki bezrobotnych, Pamiętniki emigrantów, Robotnicy piszą i inne.

Proseminarium socjologiczne dla studentów II roku Wydziału Prawno-Ekonomicznego (sekcji Ekonomicznej). Prowadził proseminarium Prof. dr Jan Szczepański. Liczba uczestników — 59 osób. Zebrań odbyło się 20. Przeciętna frekwencja — 48 osób. Wygłoszono 16 referatów. Prac piśmiennych złożono 46.

Celem proseminarium było wprowadzenie studentów do zagadnień socjologii przez przyswojenie sobie podstawowych pojęć socjologii, zdobycie umiejętności operowania nimi i zastosowania ich do praktycznych zagadnień społecznych. Stąd referaty ułożone były systematycznie w następującym porządku: pierwszy referat poświęcony był opisowi ludzi wychowanych poza społeczeństwem, który to opis jest wyrazistą ilustracją wpływu jaki społeczeństwo wywiera na psychikę człowieka. Stąd nawiązania do pojęcia natury ludzkiej dla wskazania, że teorie ujmujące człowieka jako całość biopsychiczną nie wystarczają dla wytłumaczenia zjawisk społecznych. Następnie zanalizowano pojęcie środowiska, poświęcono referat mechanizmowi wpływu środowiska społecznego. Omówiono pojęcie kultury i zagadnienie przemian kultury. Następnie poświęcono kilka zebrań zagadnieniom klasyfikacji zbiorowości społecznych, omawiając obszernie różne typy skupień ludzkich. Jeden referat przedstawił zagadnienie instytucji społecznych, ich struktury, doniosłości społecznej i klasyfikacji. Kilka referatów poświęcono zagadnieniom wsi, zbiorowościom wiejskim i obecnym przemianom społecznym wsi w Polsce. Program przewidywał jeszcze omówienie zagadnień życia społecznego miast i referaty na temat teorii rozwoju społecznego. Referaty te złożono na piśmie, lecz nie zostały przeczytane na zebraniach. Wszyscy uczestnicy byli zobowiązani do przeczytania prac referowanych i do złożenia prac pisemnych. Pracę utrudniała nieznanomość języków obcych. Na 59 uczestników tylko 1 znał język angielski.

Referaty oparte były na pracach następujących autorów: Parka i Burgessa, Szczurkiewicza, Znanickiego, Dupreéla, Mac Ivera, Chałasińskiego, Grabskiego, Czarnowskiego, Rychlińskiego, Assorodobraj, Plechanowa, Schaffa.

Seminarium historii socjologii. — Prowadził Z. Prof. dr Jan Szczepański. Liczba uczestników — 39 osób. Zebrań odbyło się 24. Przeciętna frekwencja 32. Referatów wygłoszono 15.

Seminarium było przeznaczone dla studentów socjologii przygotowujących się do egzaminu z historii socjologii. Program obejmował przedstawienie rozwoju filozofii społecznej i wiedzy o społeczeństwie w starożytności, średniowieczu i czasach nowożytnych. Następnie omówiono główne zagadnienia filozofii historii, przejście od historiozofii do socjologii i problematykę socjologii XIX wieku.

Seminarium socjologii systematycznej i metod badań socjologicznych dla zaawansowanych studentów socjologii, studiują-

cych socjologię jako przedmiot główny. Prowadził Prof. dr Józef Chałasiński. Warunkiem przyjęcia na seminarium było odbycie proseminarium socjologicznego w poprzednich latach studiów. Liczba uczestników 36 osób. Zebrań odbyło się — 22. Średnia frekwencja — 25 osób.

Tematyka seminarium dotyczyła następujących centralnych zagadnień:

1. **Typy społeczeństw.** Punkt ciężkości prac seminaryjnych dotyczył dwóch biegunowo przeciwstawnych typów społeczeństw: przedkapitalistycznych i przedklasowych społeczeństw pierwotnych i kapitalistycznych, społeczeństw nowoczesnych. Referaty w tym zakresie były następujące: Struktura społeczna społeczeństw pierwotnych w świetle prac R. Lowiego i Br. Malinowskiego. — Pieniądz jako element struktury społeczeństwa kapitalistycznego według G. Simmela. — Pojęcie formacji społeczno-ekonomicznej według klasyków marksizmu w oparciu o książkę A. Schaffa *Wstęp do teorii marksizmu*.

2. **Podstawowe typy więzi społecznych i grup społecznych.** Referaty w tym zakresie: — Postacie uspołecznienia i typologia grup społecznych według T. Geigera. — Pojęcie grupy społecznej według Vierkandta. — Teoretyczne i ideologiczno-polityczne momenty w teorii rodziny, narodu i państwa A. Vierkandta. — Typy władztwa według M. Webera i Oppenheimera.

3. **Problem klas społecznych we współczesnej socjologii.** Referaty: Poglądy różnych autorów na zagadnienie klasy (wg Lhomme'a). — Typ „bourgeois” według W. Sombarta. — Socjologia inteligencji A. Blahy w świetle współczesnej socjologii.

4. **Zagadnienie rozwoju społecznego.** Referat: Teoria ekonomicznego rozwoju Schumpetera a marksistowska teoria rozwoju.

5. **Metodologiczne zagadnienia socjologii.** Metoda terenowa Malinowskiego w *Argonauts of the Western Pacific*. Metoda typów idealnych według M. Webera. — Badania Halbwachsa nad ewolucją potrzeb.

Statystyka studentów socjologii w roku akad. 1947/48¹⁾.

Studenci socjologii (przedmiot główny) biorący udział w proseminariach i seminarium socjologicznych.

Na III roku studiów	—	9	studentów
Na II	„	—	21 „
Na I	„	—	40 „
Razem		—	70

¹⁾ Liczby obejmują studentów, którzy dotrwali do końca roku akad. Liczba tych, którzy odpadli w ciągu roku była znikoma.

Studenci studiujący socjologię jako przedmiot pomocniczy i poboczny na Wydz. Humanistycznym U. Ł., biorący udział w proseminariach i seminariach socjologicznych, jako przedmiot główny studiowali następujące przedmioty:

1. Pedagogika społeczna	16
2. Geografia	6
3. Pedagogika	2
4. Bibliotekarstwo	2
5. Polonistyka	6
6. Filozofia	4
7. Etnografia	3
8. Historia	1
9. Antropologia	2
Razem	42

W proseminarium socjologicznym dla studentów Wydziału Prawno-Ekonomicznego (Sektora Ekonomiczna) uczestniczyło — 59 studentów.

Historyczno-socjologiczne stanowisko jako podstawa dydaktycznej organizacji studiów socjologicznych w Instytucie Socjologicznym U. Ł.

Studia socjologiczne w Instytucie Socjologicznym U. Ł. organizowane są według naczelnej zasady, że studium socjologiczne musi być oparte na bogatym i systematycznie opanowanym materiale faktycznym z zakresu historii społecznej i gospodarczej oraz z zakresu społeczeństw współczesnych. Ogólną znajomość historii społeczno-gospodarczej studenci socjologii nabywają w zakresie pomocniczych przedmiotów socjologii. Na historię społeczno-gospodarczą kładzie się szczególnie silny nacisk.

Ponadto jednakże w organizacji studiów socjologicznych, zarówno wykładów, jak i seminariów, dąży się do tego, aby student obok wyrobienia w zakresie teorii i metodologii socjologii wyniósł dobrą znajomość pewnych wybranych historycznych typów społeczeństw. W ciągu dwu ostatnich lat 1946 do 47 i 1947—48 w wykładach i ćwiczeniach socjologicznych nacisk położono z jednej strony na przedkapitalistyczne społeczeństwa pierwotne a z drugiej na nowoczesną historię Europy od Rewolucji Francuskiej. Stąd też wykłady socjologii ogólnej i systematycznej J. Chałasińskiego w 1946/47 i 1947/48 ujęte były w ramy dwóch typów społeczeństwa: społeczeństwa pierwotnego (w r. 1946/47) i nowoczesnego społeczeństwa narodowego i kapitalistycznego (w r. 1947/48).

Poszczególne zagadnienia i pojęcia socjologiczne — więzi społecznej i grup społecznych, rodziny i rodu, plemienia i narodu, narodu i klasy, nie były traktowane abstrakcyjnie metodą fenomenologiczną, lecz porównawczo w ramach określonych historycznych typów społeczeństwa i historycznych epok.

W roku akademickim 1947/48 w ten sposób metodą historyczno-socjologiczną w ramach kursu socjologii systematycznej (J. Chałasińskiego) przed-

stawione zostało formowanie się nowoczesnego narodu na tle rozwoju stosunków społeczno-gospodarczych, rozwoju kapitalizmu i ruchów społecznych mieszczaństwa i klasy robotniczej.

W tymże roku akad. 1947/48 wykład prof. dr Niny Assorodobraj: „Z zagadnień klas społecznych” dotyczył głównie formowania się ideologii mieszczaństwa we Francji po Wielkiej Rewolucji.

W ten sposób teoretyczne i metodologiczne pojęcia socjologii podawane są nie tylko w oparciu o materiał historyczny ale także w zastosowaniu do analizy i systematyki zagadnień i procesów społecznych w określonych społeczeństwach i określonych epokach.

Poza tym poszczególne zagadnienia teoretyczne i metodologiczne socjologii były tematem wykładu prof. dr J. Szczepańskiego „Wybrane zagadnienia z socjologii współczesnej” (gdzie poruszono zagadnienia badania środowiska przez badanie bliźniąt i dzieci przybranych, oraz zagadnienia przewidywania przystosowań do sytuacji społecznych), i prof. dr J. Chałasińskiego „Socjologiczne badania terenowe”.

Wykład „Historia socjologii” prof. J. Szczepańskiego był ujęty jako historia wiedzy o społeczeństwie na tle historii myśli filozoficznej.

Trzeba wreszcie zaznaczyć, że dydaktyka socjologicznych studiów w Instytucie Socjologicznym U. Ł. opiera się na zasadzie jak najściślejszego związku prac dydaktycznych z badawczo-naukowymi pracami Instytutu — połączenie kształcenia z warsztatem pracy badawczo-naukowej. Zasada takiego połączenia jest właśnie istotnym rysem koncepcji uniwersyteckiego Instytutu badawczo-naukowego w nowej ustawie o organizacji szkolnictwa akademickiego. Ma to w szczególności zasadnicze znaczenie dla kształcenia przyszłych pracowników naukowych. Wdrażać młodzież do systematycznej naukowej obserwacji społeczeństwa współczesnego — to jest nie tylko droga do rozwoju socjologicznych badań w tym zakresie, to także — metoda kształcenia. Znajduje to między innymi praktyczny wyraz w tym, że do współpracy w dziale „Problemów i prądów” w coraz szerszym zakresie wciąga się studentów socjologii.

Seminarium prac badawczych

Seminarium prac badawczych przeznaczone było dla tych, którzy opracowują samodzielne prace badawcze. Odbywało się pod kierownictwem Prof. Dr J. Chałasińskiego, Z. Prof. Dr Niny Assorodobraj i Z. Prof. Dr J. Szczepańskiego, przy współudziale całego personelu naukowego Instytutu. Seminarium było otwarte dla pracowników naukowych spoza Instytutu i spoza Uniwersytetu.

Na seminarium referowali swoje badania względnie przedstawili wyniki badań: Dr St. Kowalski: Badania miasteczka wielkopolskiego Szamotuły, Mgr A. Majewska: Badania rodzin zastępczych w Łodzi, Mgr St. Ignar: Początki szkoły w XIX w. w Łaznowie, Mgr R. Rudawy: Badania nad przestępcami nieletnimi w Łodzi, Mgr L. Zajczykowa: Badania nad demokratyzacją przemysłu włókienniczego w Łodzi, Dr M. Niemyska-Hessenowa: Badania kursów dla instruk-

torów świetlicowych, E. Jagiełło-Lysiowa: Badanie ruchu młodzieży wiejskiej w województwie łódzkim, M. Śliwowska: Stosunek „Prawdy” Świętochowskiego do socjalizmu. Ponadto sprawozdania z badań miasta Łodzi na seminarium złożyli: Prof. Dr J. Szczepański, A. Kłoskowska, J. Lutyński, J. Litwin, W. Piotrowski, Z. Gostkowski. Uczestnicy seminarium brali udział w dyskusji nad referatem inż. E. Kahla o planie dzielnicy uniwersyteckiej w Łodzi na tle planu przestrzennego zagospodarowania miasta.

Prace naukowe i badawcze Instytutu

a) W roku akademickim odbyły się następujące zebrania naukowo-dyskusyjne:

1. Dn. 19. X. 1947 r. — Sekretarz Generalny Światowego Zrzeszenia Pracowników Naukowych J. G. Crowther: „Social Relations of Science”.
2. Dn. 15. XI. 1947 r. — Prof. Dr Czesław Znamierowski: „Małżeństwo i rodzina”.
3. Dn. 4. II. 1948 r. — Inż. Eugeniusz Kahl: „Ośrodek uniwersytecki na tle organizacji przestrzennej Łodzi”.
4. Dn. 14. II. 1948 r. — Prof. Dr Paweł Rybicki: „Przemiany więzi społecznej”.
5. Dn. 21. II. 1948 r. — Z. Prof. Dr Stanisław Śreniowski: „Kanon metodyczny historiografii polskiej”.
6. Dn. 24. IV. 1948 r. — Prof. Dr Sergiusz Hessen: „Prawa człowieka w liberalizmie, socjalizmie i komunizmie”.

b) Instytut brał udział doradczy w przygotowaniu do druku życiorysów górników zebranych w wyniku konkursu ogłoszonego przez Centralny Ośrodek kulturalno-oświatowy przy C. Z. Z. G. w Sosnowcu*). Do zamierzonego wydawnictwa Prof. Dr J. Chałasiński przygotował słowo wstępne pt. „Górnicy polscy w swoich życiorysach”.

c) W zakresie badań nad Łodzią Instytut przygotował w maszynopisie zbiorowe studium pt. „Od osady fabrycznej do wielkiego miasta. Kierunki i czynniki rozwoju Łodzi od założenia osady tkackiej do chwili obecnej”. Pod redakcją prof. dr J. Chałasińskiego i prof. dr J. Szczepańskiego. Na studium składają się następujące prace: Józef Chałasiński: Słowo wstępne, Jan Szczepański: Ogólna charakterystyka rozwoju Łodzi, Jan Lutyński: Struktura przestrzenna Łodzi w rozwoju historycznym, Janina Kremky: Rozwój ludności, struktura zawodowa i narodowościowa m. Łodzi, Czesław Ostrowski: Rozwój łódzkiego przemysłu włókienniczego, Wacław Piotrowski: Rola samorządu łódzkiego w rozwoju miasta, Antonina Kłoskowska: Rozwój szkolnictwa w Łodzi a etapy społeczno-gospodarczego rozwoju tego miasta.

d) W zakresie badań nad społecznymi przeobrażeniami wsi i klasy chłopskiej wykończono zostało studium Mgr. Stefana Ignara pt. „Parafia i «Gazeta Święteczna» w społeczno-kulturalnych stosunkach wsi podłódzkiej w XIX w.”. Praca doktorska wykonana pod kierunkiem Prof. Dr J. Chałasińskiego. Część

*) Patrz „Przegląd Socjologiczny” t. IX — 1947, str. 457.

tej pracy pt. „Gazeta Świąteczna» i jej korespondent spod Łodzi”, drukowana jest w niniejszym tomie „Przeglądu Socjologicznego”.

e) W zakresie badań nad zagadnieniami szkolnictwa i młodzieży kontynuowane były badania nad młodzieżą kursów przygotowawczych na wyższe uczelnie prowadzone pod kierunkiem Z. Prof. Dr Niny Assorodobraj*).

f) W zakresie socjologii ogólnej zagadnień metodologicznych, socjologii szkoły i wychowania, socjologii klas społecznych, społeczeństwa kapitalistycznego i przeobrażeń społeczeństwa współczesnego, liczne prace pracowników Instytutu ukazały się bądź w osobnych publikacjach, bądź w czasopismach „Przegląd Socjologiczny”, „Myśl Współczesna”, „Wiedza i Życie” i inne.

g) W zakresie popularyzacji Instytut Socjologiczny podjął się redagowania działu socjologicznego w miesięczniku „Wiedza i Życie” od zes. 11 (listopad) 1948 r. Z ramienia Instytutu redaktorem tego działu jest dr Stanisław Kowalski.

Prace wydawnicze

Personel naukowy Instytutu bierze udział w pracach redakcyjnych i wydawniczych „Przeglądu Socjologicznego”, którego Redakcja mieści się w lokalu Instytutu Socjologicznego.

Pierwsze dyplomy socjologii

Pierwszy doktorat z socjologii na Wydziale Humanistycznym U. Ł. uzyskał Mgr Stefan Ignar na podstawie pracy pt. „Parafia i «Gazeta Świąteczna» w stosunkach społeczno-kulturalnych wsi podlódzkiej w XIX w.”.

Pierwsze dwa magisteria z socjologii uzyskali w 1948 r.: Jan Lutyński (praca magisterska pt. „Struktura ekologiczna Łodzi w rozwoju historycznym”) i Antonina Kłoskowska (praca magisterska pt. „Rozwój szkolnictwa w Łodzi a etapy społeczno-gospodarczego rozwoju tego miasta”).

Publikacje pracowników Instytutu

Prof. Dr Józef Chałasiński: *Spółeczeństwo i Wychowanie. Socjologiczne zagadnienia szkolnictwa i wychowania w społeczeństwie współczesnym*. Warszawa. Nasza Księgarnia. 1948. Str. 432. *Współczesne reformy szkolne a idea narodu i socjalizmu*. „Myśl Współczesna”. Listopad 1947. Str. 398—425. *Idea narodu i idea socjalizmu w dziejach Europy nowoczesnej*. „Myśl Współczesna”. Luty—marzec. 1948. Str. 189—208. (To samo jako osobna broszura wydana przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe). *Naród i socjalizm*. „Wiedza i Życie”. Styczeń—luty. 1948. Str. 9—20. *Lekcja socjologii żołnierskiej. Od „Pieśni o Rolandzie” do „Szosy wołokołamskiej”*. „Kuznica”. 28. III.—5. IV. 1948 r. *Zagadnienie demokratyzacji szkolnictwa*. „Poprostu”. 20. X. 1947 r. *Czy Łódź jest już miastem uniwersyteckim? O społeczny kierunek rozwoju U. Ł.* „Dziennik Łódzki. 21 mar-

*) W sprawie tej patrz artykuł z Prof. Dr Assorodobraj w „Przeglądzie Socjologicznym”, t. IX — 1947, str. 125.

ca 1948 r. (To samo pt. *O społeczny kierunek rozwoju U. Ł.* druk. w „Trzy lata pracy”. Jednodniówka Bratniej Pomocy Studentów U. Ł. 30. IV.—1. V. 1948 r.):

Z. Prof. Dr Jan Szczepański: *Socjologia, ideologia i technika społeczna*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. *Przemiany społecznej organizacji wsi*. „Wiedza i życie”. XVI z. 12. *Murzyni w Stanach Zjednoczonych*. „Łódź Teatralna”. Nr 6. 1948 r. *Co to jest kultura?* „Wieś”. Nr 15. 1948 r. *Warstwa chłopska i ruch młodzieży wiejskiej*. „Młoda Myśl Ludowa”. Nr 3—4. 1948 r. „*Metodologiczne tendencje w socjologii współczesnej*”. „Myśl Współczesna”. Nr 5. 1948. *Użytkowanie dokumentów osobistych w psychologii społecznej*. „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948.

Dr Stanisław Kowalski: *Wyobraźnia społeczna*. „Wiedza i Życie”. Lipiec—sierpień 1947. *Niektóre założenia badań socjologicznych*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. *Struktura społeczna rodziny*. „Wiedza i Życie”. Marzec, kwiecień i czerwiec 1948 r.

Mgr Janina Kremky: Recenzje: J. Dylik: *Geografia Ziem Odzyskanych w zarysie*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. J. Szaflarski: *Geografia gospodarcza*. S. Srokowski: *Pomorze Zachodnie*. E. Wieczorek: *Węgiel polski na tle sytuacji światowej*. „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948. „*Przegląd Socjologiczny*”. T. IX/1947. „*Myśl Współczesna*”. Maj 1948 r. Objąsnienia do wypisów: Jerzy Kreczmar i Juliusz Saloni: *Drogi i rozdroża*. T. II. cz. 1 i 2. T. III. cz. 1 i 2.

Mgr Jan Lutyński: *Przegląd czasopism francuskich i radzieckich*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. T. X/1948. *Zagadnienia nauki w ZSRR* (wspólnie z Prof. Dr. J. Chałasińskim). „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. *Zagadnienia nauki i kultury w ZSRR*. „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948. *Zagadnienia metodologiczne etnologii i etnografii w oświetleniu uczonych radzieckich*. (Sprawczdanie). „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948. Recenzje: F. Perroux: *Science de l'homme et science économique*. „Myśl Współczesna”. Nr 3. Marzec 1947. E. Dupréel: *Le pluralisme sociologique*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. G. Gurwitsch i W. E. Moore (ed.) *Twentieth Century Sociology*. „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948.

Mgr Antonina Kłoskowska: *Przegląd prasy amerykańskiej, czeskiej i słowackiej*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. *Przegląd prasy amerykańskiej i francuskiej*. „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948. Recenzje: *Above all Nations*. „Myśl Współczesna”. Nr 3. Marzec 1947. Lindsay A. D.: *Religion, Science and the Modern World*. K. Mannheim: *Man and Society in an Age of Reconstruction*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947. Ogburn i Nimkoff: *A Handbook of Sociology*. G. Morris: *Reason and Unreason in Society*. „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948. *Ruch odrodzenia kultury europejskiej*. „Przegląd Socjologiczny”. T. X/1948.

Wacław Piotrowski: *Przegląd czasopism polskich*. „Przegląd Socjologiczny”. T. IX/1947 i T. X/1948. Recenzje: *Przegląd Socjologiczny*. T. VIII/1946. „*Myśl Współczesna*”. Nr 5/12, 1947 r.

Renata Szwarcówna: *Dyskusja na temat inteligencji polskiej*. „Przeгляд Socjologiczny”. T. IX/1947. Przekład z czeskiego pracy A. Blahy: *Socjologia inteligencji* druk. w „Przeглядzie Socjologicznym”. T. X/1948.

Plan pracy na rok akad. 1948/49

Prace naukowe i badawcze

W roku akademickim 1948/49 przewiduje się:

a) Rozszerzenie współpracy naukowej w zakresie teoretycznych i metodologicznych zagadnień socjologii, nauk społecznych i humanistycznych na pracowników naukowych spoza Instytutu Socjologicznego i spoza Uniwersytetu Łódzkiego.

b) Szersze uwzględnienie problematyki klasy robotniczej w Polsce.

c) Pogłębienie i rozszerzenie badań nad m. Łodzią. Skoordynowanie prac badawczych w tym zakresie i zorganizowanie współpracy wszystkich instytucji naukowych zainteresowanych badaniami nad Łodzią. — Porównawcze rozszerzenie badań urbanistycznych Instytutu na inne ośrodki miejsko-przemysłowe w Polsce.

d) Szersze uwzględnienie przeobrażeń współczesnej wsi polskiej.

e) Wykończenie badań nad młodzieżą kursów przygotowawczych, rozszerzenie badań nad selekcyjnymi zagadnieniami szkolnictwa, oraz stosunkiem szkolnictwa do zapotrzebowania na fachowe siły w różnych dziedzinach, opracowanie terytorialnego zasięgu Uniwersytetu Łódzkiego na tle zasięgu Łodzi na okolicę w różnych dziedzinach.

Dla charakterystyki kierunku prac badawczych Instytutu Socjologicznego U. Ł. trzeba podkreślić, że badaniem tym przyświeca wyraźna koncepcja teoretyczna i metodologiczna. *Sens poznawczy tych badań nie wyczerpuje się w szczegółowych opisowo-monograficznych pracach „przyczynkarskich”*. *Prace opisowo-monograficzne są tutaj traktowane z punktu widzenia centralnego problemu poznawczego. Tym zaś centralnym problemem poznawczym jest społeczeństwo współczesne w swojej strukturze, tendencjach rozwojowych i prądach oraz w swojej historycznej genealogii. Społeczeństwo współczesne polskie jest przy tym traktowane na tle współczesnych stosunków światowych. Z tego punktu widzenia badania nad Łodzią nie tylko rozwijają się w kierunku badań z jednej strony nad historią kapitalizmu w Polsce, a z drugiej nad współczesnym społeczeństwem polskim. One łączą się także ściśle z akcją systematycznej socjologicznej obserwacji problemów i prądów współczesnego społeczeństwa, która znajduje wyraz w działach „Problemy i prądy” i „Zagadnienia współczesnej epoki”, zapoczątkowanych w „Przeглядzie Socjologicznym” od 1947 r.*

Program wykładów i seminariów na rok 1948/49

Prof. dr Józef Chałasiński:

Społeczeństwo pierwotne 1 g. t. tr. I, II, III.

Systematyczny kurs socjologii (grupy społeczne, społeczna organizacja, społeczna osobowość) 1 g. t. tr. I, II, III.

Wprowadzenie do socjologii 1 g. t. tr. I, II, III.

Proseminarium dla studentów I r. socjologii 2 g. t. tr. I, II, III.

Seminarium dla studentów III i IV r. socjologii 2 g. t. tr. I, II, III.

Seminarium prac badawczych (razem z prof. N. Assorodobraj i prof. J. Szczepańskim) 2 g. t. tr. I, II, III.

Zast. Prof. dr Nina Assorodobraj:

Struktury społeczne 2 g. t. tr. I, II, III.

Filozofia społeczna oświecenia 1 g. t. tr. I.

Socjologia pracy 1 g. t. tr. II i III.

Seminarium dla studentów II r. socjologii 2 g. t. tr. I, II, III.

Seminarium prac badawczych (razem z Prof. J. Chałasińskim i Prof. J. Szczepańskim) 2 g. t. tr. I, II, III.

Zast. Prof. dr Jan Szczepański:

Socjologia XIX w. na tle prądów społecznych i umysłowych 2 g. t. tr. I, II, III.

Zagadnienie metody w socjologii 1 g. t. tr. I, II, III.

Proseminarium dla studentów I r. socjologii 2 g. t. tr. I, II, III.

Seminarium historii socjologii 2 g. t. tr. I, II, III.

Seminarium prac badawczych (razem z Prof. J. Chałasińskim i Prof. N. Assorodobraj) 2 g. t. tr. I, II, III.

Dr Stanisław Kowalski:

Socjologiczne zagadnienia wychowania i szkolnictwa 1 g. t. tr. I, II, III.

Proseminarium dla studentów studiujących socjologię jako przedmiot pomocniczy i poboczny 2 g. t. tr. I, II, III.

Doc. dr Witold Kula:

Wybrane zagadnienia z ekonomii dla socjologów 1 g. t. tr. I, II, III.

Konwersatorium z zakresu badań socjologicznych i historycznych nad rozwojem kapitalizmu w Polsce 1 g. t. tr. I, II, III.

Mgr Józef Wojtyniak:

Statystyka społeczna i demografia 2 g. t. tr. I, II, III.

Proseminaria socjologiczne. W roku 1948/49 prowadzone są dwa równoległe proseminaria socjologiczne dla studentów pierwszego roku socjologii, studiujących socjologię jako przedmiot główny. Proseminariami kierują prof. dr Józef Chałasiński i zast. prof. dr Jan Szczepański przy współudziale asystentów mgr Antoniny Kłoskowskiej i mgr Jana Lutyńskiego. W obydwóch proseminariach bierze udział 90 studentów.

Proseminarium socjologiczne dla studiujących socjologię jako przedmiot pomocniczy i poboczny. Proseminarium prowadzi dr Stanisław Kowalski, adiunkt Instytutu. Proseminarium obejmuje poza studentami pedagogiki (przeważnie pedagogiki społecznej) studentów bibliotekarstwa i studentów innych przedmiotów studiujących socjologię jako przedmiot poboczny. Ogółem zapisało się 65 osób. Program proseminarium uwzględnia przede wszystkim potrzeby studentów pedagogiki. Przewiduje więc przede wszystkim zajęcia się procesami wychowawczymi, osobowością społeczną i instytucjami wychowawczymi. Materiał podzielony został na 3 części. W pierwszej przewidziane jest zagadnienie społeczno-kulturowego uwarunkowania życia ludzkiego, społeczny rozwój młodzieży, osobowość społeczną i środowiska społeczne. Drugą część wypełni porównawcze przedstawienie instytucji wychowawczych i procesu wychowawczego w ramach różnych typów społeczeństw (pierwotnego, feudalnego, kapitalistycznego i socjalistycznego). Ostatnia część przewiduje opracowanie najważniejszych zagadnień teoretycznych dotyczących przedmiotu i metody socjologii w związku z zagadnieniami wychowawczymi oraz w związku z stosunkiem socjologii do innych nauk o wychowaniu.

Seminarium historii socjologii. Prowadzi zast. prof. dr Jan Szczepański. Zadaniem seminarium jest zapoznanie studentów z rozwojem europejskiej myśli społecznej w w. XIX i jej związków z rozwojem społeczno-gospodarczym. Na program seminarium złożą się następujące referaty: 1. Charakterystyka położenia politycznego i gospodarczego Europy na przełomie XVIII i XIX wieku. 2. Francuska myśl mieszczańska w okresie Restauracji. 3. Nauki i ideologie społeczne w Anglii w pierwszej połowie XIX w. 4. Socializm przedmarksowski. 5. Comte i powstanie socjologii. 6. Liberalizm na zachodzie Europy. 7. Socjologiczny system Spencera. 8. Myśl społeczna w Niemczech w XIX w. 9. Marks i Engels, rewizjonizm, leninizm. 10. Rozwój ideologii nacjonalistycznych. 11. Kierunek antropologiczny i rasizm. 12. Le Play i jego szkoła. 13. Myśl społeczna w Rosji w XIX w. 14. Socjologia naturalistyczna. 15. Katolicka myśl społeczna. 16. Dilthey i socjologia humanistyczna. 17. Tarde, Durkheim i socjologia francuska. 18. Myśl społeczna i socjologia w Polsce.

Niektóre referaty będą rozbite na kilka części. Lekturą do referatów będą zasadniczo dzieła oryginalne i odpowiednie opracowania. Uczestnicy seminarium, którzy nie będą wygłaszali referatów zobowiązani są do złożenia pisemnego opracowania na jeden z podanych tematów. Uczestników zapisanych 48.

Seminarium socjologiczne dla studentów II r. socjologii. Prowadzi zast. prof. dr Nina Assorodobraj. Tematyka seminarium w r. akad. 1948/49 skupiona jest wokół wybranych zagadnień z zakresu socjologii klas społecznych. Praca seminaryjna pomyślana jest jako praca zespołowa nad szeregiem drobniejszych na początku, w następnych trymestrach szerszych zagadnień analizowanych na źródłach. Przyświeca temu wyborowi potrzeba

dydaktyczna możliwie wczesnego wdrażania studentów do pracy analitycznej samodzielnej, zetknięcia go w jego własnej praktyce naukowej z zagadnieniami metody w socjologii. Tematy skupiają się w koło następujących problemów centralnych:

1) Problem ruchliwości międzyklasowej, w szczególności zagadnienia awansu i degradacji. 2) Kształtowanie się świadomości stanowej i klasowej. 3) Problematyka klasy społecznej u Marksa i Engelsa. Zapisało się 35 studentów.

Seminarium socjologiczne dla studentów III i IV r. socjologii. Prowadzi prof. dr Józef Chałasiński. — Tematem seminarium jest typologia ruchów społecznych w związku z formacjami społeczno-ekonomicznymi. Podstawę prac seminaryjnych stanowią następujące publikacje Instytutu historii Akademii Nauk ZSRR: M. M. Smirin *Narodnaja Reformacija Müncera i wielikaja krestijanskaja wojna* (1947), B. T. Porszniew: *Narodnyje wosstania wo Francji piered Frondoj*, (1623—1648), S. B. Kan: *Dwa wosstania silezskich tkaczy, 1793—1844* (1948) oraz prace: R. H. Tawney: *Religion and the Rise of Capitalism* (VII wyd. 1944) i P. Hazard: *La crise de la conscience européenne, 1680—1715*. 1935). Na seminarium zapisało się 30 studentów.

Seminarium prac badawczych, prowadzone pod wspólnym kierownictwem prof. dr Józefa Chałasińskiego, zast. prof. dr Niny Assorodobraj, i zast. prof. Jana Szczepańskiego, przeznaczone jest dla prac badawczych pracowników Instytutu, jak również osób spoza Instytutu.

Liczba studentów socjologii z początkiem roku akad. 1948/49 na U. Ł.

Z początkiem roku ak. 1948/49 zapisało się na socjologię jako przedmiot główny 123 studentów. Dodając do tego 70 studentów starszych lat, otrzymujemy 193 studentów studiujących socjologię jako przedmiot główny na wszystkich czterech latach.

Do tego dochodzi około 70 studentów studiujących socjologię jako przedmiot pomocniczy i poboczny.

Pod względem liczby studentów socjologia wysunęła się w 1948/49 roku na jedno z pierwszych miejsc na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Prowizoryczne obliczenia dotyczące kierunku studiów wybranych przez nowozapisanych studentów w początku roku akademickiego 1948/49 są następujące: polonistyka — 187, socjologia — 123, historia — 120, pedagogika — 63, anglistyka — 58, pedagogika społeczna — 55, filozofia — 40, bibliotekoznawstwo — 29, historia sztuki — 27, germanistyka — 18, romanistyka — 13, muzykologia — 9, prehistoria — 6, filologia słowiańska — 4, filologia klasyczna — 3, etnografia — 1.

Józef Chałasiński

Łódź, w grudniu 1948 r.